

Vietos politinės lyderystės paieškos: kokio mero nori Lietuvos gyventojai

AISTĖ LAZAUSKIENĖ¹, JURGA BUČAITĖ-VILKĖ²

¹ Šiaulių universiteto Viešojo administravimo katedra, P. Višinskio g. 19, 76285 Šiauliai

² Vytauto Didžiojo universiteto Sociologijos katedra, Jonavos g. 66, 44248 Kaunas

El. paštas: aiste@smf.su.lt; jurga.bucaite-vilke@vdu.lt

Straipsnyje analizuojami vietos politinės lyderystės ir politinės tapatybės pokyčiai, akcentuojant įvairias savivaldybės mero kaip pagrindinio savivaldos vadovo socialinio ir politinio kapitalo konstravimo dimensijas. Vietos lygmens politinė lyderystė traktuojama kaip procesas, kurį įgalina politinio kapitalo judėjimas siekiant paskirstyti ir kontroliuoti vietos lygmens politinius ir socialinius išteklius. Siekiama atskleisti, kiek skirtingoms visuomenės grupėms svarbi sukaupta mero administracinė, visuomeninė ir dalyvavimo politiniuose procesuose patirtis, lemianti gana skirtingus mero lyderystės stilius ir vaidmenis vietos bendruomenių gyvenime. Gyventojų apklausos rezultatai parodė, kad meras labiau suvokiamas kaip veiklų administratorius, o ne politikas, gebantis pavesti sprendimų priėmimo galią savivaldos valdymo struktūroms. Empiriniai tyrimo rezultatai rodo skirtingas gyventojų nuostatas, akcentuojančias aiškų palankumą kolektyvinio vietos politinių sprendimų priėmimo struktūrai.

Raktažodžiai: politinis kapitalas, vietos politinė lyderystė, vietos bendruomenė, meras

ĮVADAS

Pirmą kartą Lietuvoje įgyvendintas tiesioginių mero rinkimų modelis 2015 m. skatina diskutuoti apie vietos lygmens politinės lyderystės pokyčius. Šioje analizėje politinės lyderystės (angl. *political leadership*) sąvoka traktuojama kaip politinio kapitalo akumuliacija ir cirkuliacija, įgalinanti kalbėti ne tik apie formalų vadovavimo stilių, bet kur kas platesne socialinių ryšių palaikymo, galios paskirstymo ir interesų derinimo prasme (Kjaer 2013). Savivaldybės meras šiuo atveju simbolizuoja specifinį politinės lyderystės profilį, kuriam priskiriami ne tik formalūs išpareigojimai priimti racionalius sprendimus, bet ir galimybė atstovauti rinkėjams, panaudojant sukaupą politinį ar socialinį kapitalą. Straipsnyje politinio kapitalo sąvoka suprantama kaip individualus politinio įgalinimo gebėjimas, leidžiantis identifikuoti skirtingus politinio lauko interesus ir juos derinti arba mobilizuoti (Sørensen, Torfing 2003). Analizuojamas tik vienas savivaldos problematikos klausimas, susijęs su besikeičiančiu mero kaip vietos politinio lyderio vaidmeniu. Teoretikai, nagrinėjantys tiesioginių mero rinkimų modelį Europos šalyse, paprastai analizuoja struktūrinius tiesioginių mero rinkimų pokyčius viešojo valdymo sistemoje (Baldini 2002). Kiti sutelkia dėmesį į pasikeitusius mero santykius su kitais administraciniais savivaldos padaliniais kalbant apie funkcinę diferenciaciją, politinio kapitalo artikuliaciją (Copus 2004;

2009; Denters 2006; Wollmann 2008; 2014). Tiriant savivaldos lygmenius Lietuvoje, daugiausia dėmesio buvo skiriama savivaldos teisiniam statusui ir institucinei sandarai (Astrauskas 2002, 2004), piliečių įtraukimui į savivaldą ir vietos bendruomenių problematikai (Nefas 2007; Dvorak 2009). Tiesiogiai renkamų merų reforma nagrinėjama žvelgiant iš politinių diskusijų lauko (Mažylis, Leščauskaitė 2015), tačiau visuomenės lūkesčiai ir nuostatos įvairių savivaldos reformų įgyvendinimo klausimais, iš jų ir mero institucijos pertvarkos, mažai nagrinėti.

Straipsnyje keliami pagrindiniai diskusiniai klausimai: kokie yra gyventojų lūkesčiai ir nuostatos vietos politinės lyderystės klausimais? Kokios yra vietos politinio lyderio (tiesiogiai renkamo savivaldybės mero) tapatybės konfigūracijos? Kiek svarbios skirtingos socialinio ir politinio kapitalo dimensijos, įgalinančios politinį veiksma, leidžiantį telkti skirtingus vietos lygmens politinius, ekonominius ir bendruomeninius išteklius? Pagrindinis straipsnio tikslas yra atskleisti, kaip Lietuvos gyventojai vertina tiesiogiai renkamo mero vaidmenį, atsižvelgiant į merų sukauptą socialinį ir politinį kapitalą. Pirmojoje dalyje apibendrinamos svarbiausios vietos politinės lyderystės dimensijos, akcentuojant mero kaip savivaldybės politinio ir administracinio lyderio vaidmenų kaitą. Antrojoje ir trečiojoje straipsnio dalyse pristatomos metodologinės gairės ir apibendrinami gyventojų apklausos rezultatai, siekiant atsakyti į klausimą, kokius lūkesčius ir nuostatas turi Lietuvos gyventojai dėl vietos politinės lyderystės. Straipsnis baigiamas teorinių ir empirinių analizės aspektų apibendrinimu.

VIETOS POLITINĖS LYDERYSTĖS DEKONSTRAVIMAS: KELIOS POLITINĖS TAPATYBĖS DIMENSIJOS

Išskiriami pagrindiniai vietos politinės lyderystės dėmenys, iš dalies remiantis socialinio ir politinio kapitalo samprata, leidžiančia pabrėžti politinės, socialinės ir ekonominės galios akumuliacijos reiškinį. Politinės lyderystės samprata padeda identifikuoti socialinės įtakos procesus, nubrėžiančius takoskyrą tarp egzistuojančios institucinės savivaldos lygmens sąrangos ir individualių gebėjimų akumuluoti socialinį kapitalą. Egzistuoja įvairūs savivaldybių institucinės struktūros modeliai, kuriuose mero vaidmuo yra skirtingas (Mouritzen, Svava 2002). Principinių modelių alternatyvos atsiranda dėl kitose šalyse valdžios vykdymo įgaliojimų dalijimo (nedalijimo), vadovų į tam tikras funkcines vietas skyrimo tvarkos ir funkcijų, atliktinų tam tikroje funkcinėje vietoje, gretinimo variantų (Astrauskas 2004). Europos šalyse tiesioginiai mero rinkimai kelia vis didesnį visuomenės susidomėjimą, aktyviau dalyvaujama vietos rinkimuose, įgyjama didesnė mero atskaitomybė gyventojams (Denters, Rose 2005: 255). Stipraus mero modelis turi du pagrindinius privalumus: atskaitingumą ir dinamiškumo galimybę. Mero veikla yra lengvai identifikuojama, jis turi realias galimybes įgyvendinti rinkėjų poreikius. Kita vertus, nėra garantijų, kad meras dirbs efektyviai ir teisėtai. Valdžia sutelkta vieno asmens rankose kelia grėsmę veiklos skaidrumui, gali paskatinti korupcijos atsiradimą (Denters, Rose 2005).

Kas sieja politinį kapitalą ir merų lyderystę? Politinis kapitalas suprantamas kaip kapitalas (ištekliai), kurį politikai naudoja įtikinti nusileisti kitus galios turėtojus. Dažniausiai socialinio ir politinio kapitalo analizė siejama su įtakingiausiais P. Bourdieu (1986), J. Colemano (1988) ir R. Putnamo (1995) darbais. Anot P. Bourdieu, politinis kapitalas suprantamas kaip tam tikra socialinio kapitalo variacija, kuri įgyjama dėl pasitikėjimo ir pripažinimo (Bourdieu 1986). Kai kurie tyrinėtojai politinę lyderystę sieja su politiniu kapitalu, kuris suvokiamas per politinio kapitalo akumuliavimo ir išdalinimo procesą. U. Kjaeris, peržvelgęs kelių lyderystės tyrinėtojų darbus, konstatuoja, kad terminas politinis kapitalas dažnai yra vartojamas kaip politinės lyderystės alegorija. Kitaip tariant, kuo labiau grupės lyderis patenkina grupės poreikius, tuo daugiau jis sukaupia politinio kapitalo politinėje rinkoje (Kjaer 2013: 255).

Vis dėlto politinis kapitalas gerokai skiriasi nuo socialinio kapitalo. Jeigu socialinis kapitalas reiškia pasitikėjimą, atsirandantį per socialinį bendravimą pilietinėje visuomenėje, tai politinis kapitalas reiškia individo galias politinei veiklai, kurias jis sukaupia aktyviai dalyvaudamas politiniuose procesuose (Sørensen, Torfing 2003: 610). E. Sorsen ir J. Torfingas politinį kapitalą traktuoja kaip kelių elementų visumą, kurią sudaro įgalinimas (angl. *empowerment*), gebėjimai (angl. *endowment*) ir politinis identitetas. Tiek formalūs, tiek neformalūs gebėjimai, įgalinantys veikėjus veikti tam tikrose situacijose, taip pat materialieji ir nematerialieji išteklių ir kognityvinės kompetencijos sudaro visumą, leidžiančią efektyviai veikti politiniame lauke. Visos šios skirtingos galios įgyjamos sąveikaujant veikėjams, bet institucinis veiksmo kontekstas ir tinkla-veika taip pat vaidina svarų vaidmenį formuojant veikėjo politinio mokymosi procesą. Tinkla-veika leidžia įgyti dar daugiau teisių, resursų ir kompetencijų dėl efektyvaus įsitraukimo į tinklus (Sørensen, Torfing 2003: 624–626).

Atlikta nemažai tyrimų, apibrėžiančių skirtingus mero profesinės tapatybės profilius dėl savivaldybės mero politinės, administracinės ar visuomeninės patirties. Pavyzdžiui, keičiantis vietos politikos reikšmei ir atsirandant daugiau erdvės nepartiniam savivaldybių vadovams, atsiranda konkurencija tarp merų kandidatų, kurie priklauso vietos politinei partijai, ir nepartinių kandidatų (Boogers, Voerman 2010; Gendźwiłł, Żółtak 2014; Vampa 2016). Mero partiškumo svarba Europos savivaldybėse traktuojama gana skirtingai. Mero priklausymas politinei partijai svarbesnis tose šalyse, kur meras renkamas tarybos narių, o ne gyventojų (pvz., Švedijoje visi merai yra partiniai). Gyventojams mero partiškumas mažai svarbus „naujosios demokratijos“ šalyse (Kukovič et al. 2016). Rinkėjams taip pat svarbu ne tik mero asmeninės savybės, bet ir jo patirtis, „gimtasis“ ryšys su savivaldybe, bendruomene, kitaip tariant, „vietinės šaknys“. Žemyninės Europos šalyse 73,5 % merų buvo gimę ar augę toje pačioje savivaldybėje, Centrinėje ir Vidurio Europoje „vietinių šaknų“ turėjo 61,4 % merų (Steyvers, Reynaert 2006: 54).

Apibendrinant galima teigti, kad politinio kapitalo apibrėžimai gana fragmentiški, tačiau tokie aspektai kaip gebėjimas derinti skirtingų interesų grupių poreikius, bendruomenės įgalinimas ir aktyvus socialinių ryšių palaikymas tampa viena svarbiausių vietos politinės lyderystės analizės dimensijų.

TYRIMO METODOLOGIJA

Empiriniai duomenys. Šio straipsnio empirinių duomenų analizėje naudoti atrinkti Lietuvos gyventojų apklausos tyrimo klausimai, susiję su keliomis svarbiausiomis vietos politinės lyderystės socialinio kapitalo dimensijomis (tiesiogiai renkamo mero politinės, administracinės ir visuomeninės patirties svarbos vertinimas). Vykdamas tyrimą „Lietuvos merai: politinės lyderystės dėmenys vietos savivaldoje“ 2016 m. kovo–balandžio mėn. buvo atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų nuo 18 metų apklausa, kurios tikslas – atskleisti Lietuvos gyventojų požiūrį į vietos valdymo pokyčius ($n = 1\ 006$).

Tyrimo instrumentas ir kintamieji. Siekiant išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie savivaldybės mero lyderystės profilį, buvo pateikti klausimai apie mero administracinės, politinės ir visuomeninės patirties svarbą. Analizei pasirinkti keli anketos klausimai, nurodantys politinio ir socialinio kapitalo dimensijas: socialinių ryšių palaikymo svarba, bendruomeninė veikla ir politinės nomenklatūrinės veiklos patirtis. Analizėje buvo siekiama identifikuoti skirtingus gyventojų socialinių grupių lūkesčius dėl tiesiogiai renkamo mero atsižvelgiant į pagrindinius sociodemografinius kintamuosius – amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietovę, profesinį užimtumą. Vienas svarbiausių politinio kapitalo aspektų yra politinio lyderio gebėjimai patenkinti heterogeniškų visuomenės grupių poreikius naudojant atitinkamas interesų derinimo strategijas (Kjaer 2013).

Šiuo atveju į mero institucijos fenomeną žvelgiama vertinant įvairių visuomenės grupių lūkesčius ir nuostatas.

TYRIMO REZULTATAI: VIETOS LYDERIO SOCIALINIO IR POLITINIO KAPITALO DIMENSIJOS IR GYVENTOJŲ LŪKESČIAI

Vertinant apklausos rezultatus, diskutuojama, kas svarbiau merui: disponuojami neformalūs socialiniai tinklai, ankstesnės profesinės patirties metu įgytas socialinis kapitalas ar instituciskai apibrėžtų funkcijų vaidmuo. Diskutuojama, ar institucinės logikos padiktuota struktūra, leidžianti iškilti už politinius sprendimus atsakingiems asmenims, sukuria vietos politinei lyderystei palankias sąlygas. Politinis kapitalas šiuo atveju turi būti vertinamas kaip svarbus išteklius, leidžiantis akumuliuoti įvairius vietos lygmens socialinius, politinius ir ekonominius interesus bei nustatantis derybinių galių ribas.

Ar meras vertinamas kaip administratorius? Vienas iš svarbesnių klausimų – ar tiesiogiai išrinktas meras turi turėti vadovavimo ir administracinės veiklos patirties, leidžiančios efektyviau koordinuoti ir paskirstyti turimus savivaldybės išteklius. Pateiktos aprašomosios statistikos rezultatai (1 lentelė) rodo, kad Lietuvos gyventojų nuomone, merui labai svarbu turėti administracinio darbo patirties. Jei pažvelgtume į atskiras respondentų amžiaus grupes, jauni respondentai (18–29 metų) administracinio ar vadybinio darbo patirtį vertina mažiau, palyginti su vyresnio amžiaus respondентаis (1 lentelė). 86,2 % respondentų, kurių amžius nuo 30 iki 49 metų ir 82,1 % vyresnių nei 50 metų amžiaus teigia, kad vienas svarbiausių mero poziciją apibrėžiančių aspektų yra per ankstesnę karjerą sukaupta administracinio darbo patirtis.

1 lentelė. Amžiaus priklausomybė nuo mero administracinio darbo patirties vertinimo, % (N = 979)

Merui svarbu turėti administracinio darbo patirties	Amžiaus grupės			Chi-kvadrato koef.
	18–29 m.	30–49 m.	50 m. ir daugiau	
Nesvarbu	10,9	5,3	5,2	17,169***
Nei nesvarbu, nei svarbu	16,3	8,5	12,6	
Svarbu	72,8	86,2	82,1	
Iš viso	100	100	100	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

2 lentelė. Išsilavinimo priklausomybė nuo mero administracinio darbo patirties vertinimo, % (N = 979)

Merui svarbu turėti administracinio darbo patirties	Išsilavinimo grupės				Chi-kvadrato koef.
	Nebaigtas vidurinis	Vidurinis	Spec. vidurinis / kolegija	Aukštasis	
Nesvarbu	9,7	8,4	3,6	3,8	21,946**
Nei nesvarbu, nei svarbu	13,6	15,2	8,7	8,2	
Svarbu	76,7	76,4	87,7	88	
Iš viso	100	100	100	100	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Vertinant išsilavinimo kintamąjį, keliami prielaida, kad mero profesinis aktyvumas gali būti svarbus kintamasis, apibrėžiantis „tinkamą“ vietos politinio lyderio paveikslą. 2 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad egzistuoja statistinė priklausomybė tarp respondentų išsilavinimo grupių ir mero administracinio darbo patirties svarbos vertinimo. Kuo respondentas labiau išsilavinęs, tuo jam svarbiau, kad meras turėtų administracinio darbo patirties. Tikėtina, kad, respondentų įsitikinimu, sukaupta vadovavimo ir administracinė patirtis yra vertintina kaip svarbi vietos politinio lyderio charakteristika, leidžianti tinkamai valdyti ir koordinuoti savivaldos išteklius.

Kaip pateikta 2 lentelėje, net 88 % respondentai, turintys aukštąjį išsilavinimą, ir 87,7 % respondentų, turinčių specialųjį vidurinį ar koleginių išsilavinimus teigia, kad merui yra svarbu turėti administracinio darbo patirties. Priešingai, kuo žemesnis išsilavinimas, tuo profesinė patirtis turi mažiau reikšmės (kad nesvarbu turėti administracinio darbo patirties teigė 9,7 % respondentų, turinčių nebaigtą vidurinį išsilavinimą, 8,4 % turintys vidurinį išsilavinimą). Statistiniai skirtumai tarp atskirų amžiaus kategorijų nėra itin ryškūs, tačiau atskleidžia skirtingų gyventojų grupių lūkesčius vertinant mero kaip savivaldybės administracinio vadovo ir lyderio, gebančio sutelkti interesų grupes bruožus.

Savivaldybės dydis ir mero profesinės patirties vertinimas. Lietuvos savivaldoje merai dažniausiai yra vietiniai partijų lyderiai, aukštas pozicijas partijos hierarchijoje pasiekę politikai, turintys stiprų vietinių politinių partijų palaikymą (VRK 2015). Šiais atvejais partiniai įsipareigojimai leidžia įgyti profesionalaus politiko reputaciją ir žinomumą vietos politikoje. Taip pat nustatytas ryšys tarp rinkimų sistemos ir partiškumo bei merų galimybių pasiekti šį postą. Politiko patirtis taryboje prieš tampant meru yra neigiamai susijusi su tiesioginiais mero rinkimais ir pozityviai susijusi su partiškumu, t. y. tose šalyse, kur merai renkami tiesiogiai, jie turi mažai patirties taryboje ir dažnai nepriklauso partijai. Europos šalyse, kur merus renka tarybos nariai, jie būna partiniai ir turi ilgesnę patirtį taryboje (Lazauskienė 2016).

Rezultatai atskleidė gyvenamosios vietovės (savivaldybės dydžio) kriterijaus svarbą. Miestų gyventojai mažiau vertina mero politinę patirtį savivaldybės taryboje ir partinę priklausomybę, palyginti su mažesnėmis savivaldybėmis. Egzistuoja statistinis ryšys tarp savivaldybės dydžio ir respondentų nuostatų dėl mero partiškumo. Didmiesčių gyventojai mažiausia vertina mero priklausymą politinėms partijoms (palaiko tik 24 % respondentų) (3 lentelė). Mažėjančią mero partiškumo dimensiją atskleidžia ir kitose Rytų Europos šalyse atlikti tyrimai. Pavyzdžiui, Slovėnijoje, kur merai renkami tiesiogiai jau nuo 1994 m., partinių merų nuolat mažėja. Per paskutinius rinkimus, 2014 m., išrinkta net 54 % nepartinių merų (Kukovič et al. 2016: 700). Taip pat stebima partinių merų mažėjimo tendencija didelėse savivaldybėse (per 10 000 gyventojų), jose partinių merų sumažėjo beveik 6 % (Egner et al. 2018). Lenkijoje nepartinių merų per dešimtmetį sumažėjo nuo 40 iki 35 %.

Ankstesnę politinę patirtį taryboje labiausiai palaiko kaimiškųjų savivaldybių gyventojai (79,3 %) ir tik 61,4 % didmiesčių gyventojų (3 lentelė). Taigi didėjant savivaldybės dydžiui, mažėja mero politinės patirties svarba. Taip pat menkai vertinamas ir mero tapatinimasis su konkrečia teritorija (3 lentelė). Panašūs tyrimai kitose Europos šalyse rodo, kad dauguma merų turėjo patirties vietinėje savivaldybės taryboje iki tampant meru (Kjaer 2006). Tokių merų buvo daugiau Šiaurės Europos šalyse ir tose šalyse, kur merai renkami netiesiogiai (t. y. ne gyventojų, o tarybos).

Kita svarbi socialinio kapitalo dimensija yra susijusi su mero patirties savanoriškose organizacijose, bendruomenėse ar verslo sektoriuje vertinimu. Jeigu pažvelgtume į skirtingas gyventojų kategorijas pagal jų užimtumą, matytume, kad dirbantys privačiame sektoriuje labiausiai vertina ankstesnės mero patirties visuomeniniame sektoriuje svarbą (65,1 % respondentų pažymėjo kaip svarbų aspektą). Priešingai, dirbantieji valstybiniame sektoriuje ne itin palankiai vertina mero patirtį privačiame sektoriuje (21,8 % respondentų pažymėjo, kad ši patirtis yra nesvarbi, tik 38,7 % mano, kad svarbi) (4 lentelė). Šie rezultatai panašūs ir kituose tyrimuose dėl mero patirties

3 lentelė. Mero politinės patirties svarbos vertinimas ir gyvenamosios vietovės dydis, %

Meras turi būti politinės partijos narys (ė) ¹	Gyvenamoji vietovė			Chi-kvadrato koef.
	Kaimas	Miestas	Didmiestis	
Nesvarbu	39,5	41,9	44,2	13,306***
Nei nesvarbu, nei svarbu	31,2	22,6	31,8	
Svarbu	29,3	35,5	24	
Iš viso	100	100	100	
Meras turi turėti darbo savivaldybės taryboje patirties ²	Kaimas	Miestas	Didmiestis	35,805***
Nesvarbu	9,2	10,4	9,6	
Nei nesvarbu, nei svarbu	11,5	17,8	28,9	
Svarbu	79,3	71,9	61,4	
Iš viso	100	100	100	
Svarbu, kad meras būtų gimęs ir užaugęs toje pačioje savivaldybėje ³	Kaimas	Miestas	Didmiestis	31,164***
Nesvarbu	21	22,3	31,6	
Nei nesvarbu, nei svarbu	24,4	21,2	30,8	
Svarbu	54,6	56,6	37,7	
Iš viso	100	100	100	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.¹ $N = 966$; ² $N = 978$; ³ $N = 982$.

4 lentelė. Mero darbinės patirties vertinimo svarba, %

Merui svarbu turėti darbo patirties savanoriškose organizacijose ar bendruomenėse ¹	Profesinio užimtumo kategorijos			Chi-kvadrato koef.
	Nedirba	Dirba privačiame sektoriuje	Dirba valstybiniame sektoriuje	
Nesvarbu	11,7	10,1	11,7	10,201*
Nei nesvarbu, nei svarbu	28,3	24,8	38,3	
Svarbu	60	65,1	50	
Iš viso	100	100	100	
Merui svarbu turėti darbo patirties privačiame sektoriuje ²	Nedirba	Dirba privačiame sektoriuje	Dirba valstybiniame sektoriuje	9,945*
Nesvarbu	17,1	16,5	21,8	
Nei nesvarbu, nei svarbu	35,1	29,5	39,5	
Svarbu	47,8	54,1	38,7	
Iš viso	100	100	100	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.¹ $N = 962$; ² $N = 965$.

nevyriausybines organizacijose, bendruomenese. Pavyzdžiui, Anglijoje ir Airijoje apie pusę merų turėjo patirties mokyklų tarybose, o Čekijoje – parapijų tarybose (Kjaer 2006: 81).

Empiriniai tyrimo rezultatai rodo, kad skirtingos politinio ir socialinio kapitalo konfigūracijos leidžia iš dalies kalbėti apie skirtingus vietos gyventojų lūkesčius ir nuostatas dėl vietos politinės lyderystės. Skirtingi politinės tapatybės profiliai, kuriuos formuoja gyventojų lūkesčiai, iš dalies atskleidžia mechanizmą, konvertuojantį politinius ir socialinius gebėjimus į daugia-reikšmį vietos lyderio paveikslą.

IŠVADOS

Straipsnyje buvo siekiama išanalizuoti vietos politinės lyderystės tendencijas, remiantis Lietuvos gyventojų nuostatomis ir lūkesčiais dėl savivaldybės mero, kaip pagrindinio savivaldos reprezentacinio lyderio, socialinio ir politinio kapitalo. Empiriniai apklausos rezultatai parodė, kad skirtingos gyventojų grupės teikia nevienodą reikšmę mero turimai administracinei, visuomeninei ir dalyvavimo politiniuose procesuose patirčiai, kuri formuoja gana skirtingus mero vaidmenis vietos bendruomenių gyvenime. Lūkesčiai mero atžvilgiu yra labiau siejami su administratoriaus ar vadybininko vaidmeniu, tačiau kai kuriais atvejais mažiau vertinamas politiko kaip mediatoriaus tarp skirtingų interesų grupių vaidmuo. Ryšys su vietos bendruomene (būti užaugusiam ar dirbusiam toje savivaldybėje) taip pat nėra vertinamas kaip itin svarbus lyderystės rodiklis, o mažiausia svarbus – priklausymas politinei partijai. Statistinė koreliacija tarp skirtingų respondentų socialinių-demografinių kintamųjų (gyventojų amžiaus, išsilavinimo, darbo sektoriaus ir gyvenamosios vietovės dydžio) ir įvairių mero patirties dimensijų vertinimo atskleidžia gana fragmentišką vietos politinės lyderystės paveikslą. Akivaizdu, kad skirtingos gyventojų nuostatos akcentuoja didelį palankumą kolektyvinio vietos politinių sprendimų priėmimo struktūrai.

Galima remtis K. Steyversu ir H. Reynaertu, kurie teigia, kad merų patirties profiliai atspindi tam tikrą deterministinę socialinę diferenciaciją, kai sukauptas socialinis, ekonominis ir politinis kapitalas tampa svarbia prielaida, suteikiančia svarų pagrindą vietos politinei lyderystei (Steyvers, Reynaert 2006). Akivaizdu, kad ir gyventojų nuostatos, pabrėžiančios mero, gebančio akumuliuoti ir efektyviai panaudoti politinį ir socialinį kapitalą, vaidmenį simbolizuoja besikeičiančias vietos politinių sprendimų priėmimo struktūras ir galios santykius.

PADĖKA

Straipsnis parengtas įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos mokslininkų grupių projektą „Lietuvos merai: politinės lyderystės dėmenys vietos savivaldoje“ Nr. MIP-031/2015.

Gauta 2018 01 11

Priimta 2018 11 08

Literatūra

1. Astrauskas, A. 2002. „Vietos savivalda ir vietos savivaldos problemos Lietuvoje“, *Viešojo politika ir administravimas* 3: 71–78.
2. Astrauskas, A. 2004. „Optimalaus Lietuvos savivaldybių institucinės struktūros modelio paieška“, *Viešojo politika ir administravimas* 8: 9–24.
3. Baldini, G. 2002. “The Direct Election of Mayors: An Assessment of the Institutional Reform Following the Italian Municipal Elections of 2001”, *Journal of Modern Italian Studies* 7(3): 364–379.
4. Boogers, M.; Voerman, G. 2010. “Independent Local Political Parties in the Netherlands”, *Local Government Studies* 36(1): 75–90.
5. Bourdieu, P. 2011. “The Forms of Capital (1986)”, in *Cultural Theory: An Anthology*, eds. I. Szeman and T. Kaposy. John Wiley & Sons, 81–93.

6. Coleman, J. S. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology* 94: 95–120.
7. Copus, C. 2004. "Directly Elected Mayors: A Tonic for Local Governance or Old Wine in New Bottles?", *Local Government Studies* 30(4): 576–588.
8. Copus, C. 2009. "English Elected Mayors: Developing a New Form of Local Political Leadership in England, or Moving on in the Same Old Style?", in *Local Political Leadership in Europe*, eds. H. Reynaert, K. Steyvers, P. Delwit and J. Pilet. Brugge: Vanden Broele Publishers, 29–57.
9. Denters, B. 2006. "Duo or Duel? The Relations Between Mayors and Councils in Democratic Local Government", in the *European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, eds. H. Back, H. Heinelt and A. Magnier. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 271–285.
10. Denters, B.; Rose, L. E. 2005. "Towards Local Governance", in *Comparing Local Governance: Trends and Developments*, eds. B. Denters and L. E. Rose. New York: Palgrave Macmillan, 246–262.
11. Dvorak, J. 2009. „Piliečių dalyvavimo viešajame administravime iniciatyvų vertinimas: savivaldybių tarnautojų požiūris“, *Politikos mokslų almanachas* 5: 51–70.
12. Egner, B.; Gendźwiłł, A.; Swianiewicz, P.; Pleschberger, W. "Mayors and Political Parties", in *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, eds. H. Heinelt, A. Magnier, M. Cabria and H. Reynaert – rengiama spaudai 2018.
13. Gendźwiłł, A.; Żóltak, T. 2014. "Why Do Non-partisans Challenge Parties in Local Politics? The (Extreme) Case of Poland", *Europe-Asia Studies* 66(7): 1122–1145.
14. Heinelt, H.; Hlepas, N. K. 2006. "Typologies of Local Government Systems", in *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, eds. H. Back, H. Heinelt and A. Magnier. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
15. Kjaer, U. 2013. "Local Political Leadership: The Art of Circulating Political Capital", *Local Government Studies* 39(2): 253–272.
16. Kjaer, U.; Elkit, J. 2010. "Local Party System Nationalization: Does Municipal Size Matter?", *Local Government Studies* 36(3): 425–444.
17. Kukovič, S.; Copus, C.; Haček, M.; Blair, A. 2015. "Direct Mayoral Elections in Slovenia and England: Traditions and Trends Compared", *Lex Localis. Journal of Local Self-Government* 13(3): 693–714.
18. Lazauskienė, A. 2016. „Lietuvos merų politinės karjeros bruožai“, *Kultūra ir visuomenė* 7(1): 113–133.
19. Mažylius, L.; Leščauskaitė, V. 2015. „Tiesioginiai merų rinkimai Lietuvoje: užtrukę debatai ir šviežia patirtis“, *Politikos mokslų almanachas* 17: 33–56.
20. Nefas, S. 2007. „Savivaldžių (vietos) bendruomenių raida ir perspektyva šiuolaikinėje Lietuvoje“, *Viešojo politika ir administravimas* 20: 70–80.
21. Putnam, R. D. 1995. "Bowling Alone: America's Declining Social Capital", *Journal of Democracy* 6(1): 65–78.
22. Sørensen, E.; Torfing, J. 2003. "Network Politics, Political Capital, and Democracy", *International Journal of Public Administration* 26(6): 609–634.
23. Steyvers, K.; Reynaert, H. 2006. "From the Few are Chosen the Few... On the Social Background of European Mayors", in *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, eds. H. Back, H. Heinelt and A. Magnier. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
24. Vampa, D. 2016. "Declining Partisan Representation at the Sub-national Level: Assessing and Explaining the Strengthening of Local Lists in Italian Municipalities (1995–2014)", *Local Government Studies* 42(4): 579–597.
25. Wollmann, H. 2008. "Reforming Local Leadership and Local Democracy: The Cases of England, Sweden, Germany and France in Comparative Perspective", *Local Government Studies* 34(2): 279–298.
26. Wollmann, H. 2014. "The Directly-elected Mayor in the German Länder – Introduction, Implementation and Impact", *Public Money & Management* 34(5): 331–337.

AISTĖ LAZAUSKIENĖ, JURGA BUČAITĖ-VILKĖ

Defining the Local Leadership Profile: What is the Best Mayor for Lithuanian Citizens?

Summary

The article focuses on the changes in local political leadership and political identity emphasizing different dimensions of the social and political capital of the municipality mayor. The main objective is to reveal how different societal groups perceive the political, administrative and community experience of the mayor determining the complex profiles of local political leadership and role in local communities. The theoretical discussion is complemented with the results of the representative public opinion survey of Lithuanian inhabitants performed in February–March 2016. The empirical results reveal different perceptions of the mayor image which is more based on the ‘managerial’ leadership style rather than considering him as a politician. The relationships with the local community are perceived as less significant which also reveals the weak identification within local issues and fragmented social interactions with a variety of interest groups. The results contribute to the discussion on different value profiles and patterns of residents towards collective action and local political identity.

Keywords: democratic participation, self-governance, civic participation, local leadership, political capital, mayor